

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามการแสดงออกทางการเขียน และเพื่อวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ของพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา 50 โรงเรียน รวมจำนวนตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 1000 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ชนิด คือ

1. ข้อเขียนกรณีปัญหาเรื่อง ความยากจน นักเรียนจำนวน 800 คน เขียนแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น และวิธีการแก้ปัญหา โดยให้เขียนอย่างเสรี ให้เวลาเขียน 1 ชั่วโมง
2. เกณฑ์การวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยขอหนังสืออำนวยความสะดวกและได้รับการอนุเคราะห์จากผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา หัวหน้าการประถมศึกษาทุกอำเภอและทุกกิ่งอำเภอ อาจารย์ใหญ่

และครูใหญ่โรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร 50 โรงเรียน โดยแบ่งขั้นตอนการเก็บข้อมูลเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ให้นักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างประชากร 100 คน จาก 5 โรงเรียน เขียนเรียงความเกี่ยวกับปัญหาที่นักเรียนพบในชีวิตประจำวัน จากที่บ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมทั่ว ๆ ไป เพื่อหากรณีที่มีความดีมากที่สุด

ชั้นที่ 2 นำกรณีปัญหาที่มีความดีมากที่สุด คือปัญหาความยากจนมาทำเป็นแบบสร้างเป็นเรื่องเกี่ยวกับความยากจน ให้นักเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร 1000 คน เขียนแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น และหาทางแก้ปัญหาคความยากจน โดยให้เขียนอย่างเสรี

ผู้วิจัยนำเอาข้อเขียนการแก้ปัญหาของนักเรียนมาวิเคราะห์หาขั้นตอนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ หาการ้อยละ เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตาราง และความเรียง

สรุปผลการวิจัย

จากการนำเอาข้อเขียนเรียงความแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น และการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 800 คน มาวิเคราะห์ขั้นตอนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ พบว่า

1. ขั้นตอนการแก้ปัญหาของนักเรียน เป็นดังนี้
  - 1.1 มีการแก้ปัญหาคครบทั้ง 4 ชั้น คือ หุกซ์ สมุทัย นิโรธ มรรค ร้อยละ 62.37
  - 1.2 มีการแก้ปัญหาเพียง 3 ชั้น คือ
    - 1.2.1 หุกซ์ นิโรธ มรรค ร้อยละ 26.63
    - 1.2.2 สมุทัย นิโรธ มรรค ร้อยละ 6.75
  - 1.3 มีการแก้ปัญหา 2 ชั้น คือ นิโรธ มรรค ร้อยละ 4.25
2. นักเรียนเขียนแก้ปัญหาแสดงว่าเข้าใจปัญหา คือ หุกซ์ ร้อยละ 89.25

รัฐาเหตุของปัญหา คือ สมุทัย ร้อยละ 68.00 แสดงเจตนาในการแก้ปัญหา คือ นิโรธ ร้อยละ 100 และแสดงแนวทางในการแก้ปัญหา คือ มรรค ร้อยละ 100

3. การแสดงเจตนาในการแก้ปัญหานักเรียน ปรากฏผลดังนี้
  - 3.1 แสดงเจตนาในการแก้ปัญหากด้วยตนเอง ร้อยละ 100
  - 3.2 แสดงเจตนาในการแก้ปัญหาโดยผู้อื่นช่วยเหลือ ร้อยละ 26.63
4. การแสดงแนวทางในการแก้ปัญหานักเรียนในชั้นมรรค ปรากฏผลดังนี้
  - 4.1 สัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวายามะ ร้อยละ 100
  - 4.2 สัมมาอาชีวะ ร้อยละ 97.62
  - 4.3 สัมมาทิสฺฐิ ร้อยละ 62.37
  - 4.4 สัมมาวาจา ร้อยละ 16.75
  - 4.5 สัมมาสมาธิ ร้อยละ 16.25
  - 4.6 สัมมาสติ ร้อยละ 15.87

5. แนวทางการแก้ปัญหานักเรียนที่มีลักษณะเด่น คือ การวางแผนครอบครัว รัฐบาลช่วยในการชลประทาน การปลูกพืชหมุนเวียนและพืชคลุมดิน รัฐบาลช่วยทำฝนเทียม เกษตรตำบลและเกษตรอำเภอช่วยเหลือให้คำปรึกษา การไม่ตัดไม้ทำลายป่า การปลูกป่า ป้องกันอุทกภัย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ การขายผลิตภัณฑ์โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การจัดตั้งสหกรณ์ชาวนา

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักอริยสัจสี่ พบว่า

1. นักเรียนที่เขียนแสดงขั้นตอนการแก้ปัญหาคอบ 4 ขั้นตอนคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค (เฉพาะหมวด สัมมาทิสฺฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ และสัมมาวายามะ) มีจำนวนร้อยละ 62.37 แสดงให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาย่างเป็นกระบวนการ ขั้นตอนที่นักเรียนเขียนรองลงมา คือ ทุกข์ นิโรธ และมรรค (เฉพาะหมวด สัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

และล้มมาวายามะ) มีจำนวนร้อยละ 26.63 แสดงว่านักเรียนกลุ่มนี้ได้แก้ปัญหาโดยข้ามขั้นตอนที่สำคัญคือการหาสาเหตุของปัญหา คือขั้นสมมุติ

2. การเขียนแก้ปัญหานักเรียนในแต่ละชั้นของอริยสัจสี่ พบว่า

2.1 ชั้นทุกข์ ชั้นนี้นักเรียนเขียนถึงทุกข์ที่ตนได้รับจากความยากจน

คือทุกข์ที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและทางใจ นักเรียนกล่าวเน้นไปทางทุกข์ทางกายมากกว่าทุกข์ทางใจ เป็นเพราะทุกข์ทางกายเป็นทุกข์ที่สังเกตได้ เห็นได้ และนักเรียนต้องพบกับทุกข์นี้ประจำทุกวัน โดยเฉพาะปัจจัยสี่อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ส่วนทุกข์ทางใจนั้นเป็นทุกข์ที่เกิดต่อเนื่องจากทุกข์ทางกาย เมื่อขาดปัจจัยสี่ ความทุกข์ทางใจก็เกิดขึ้น นักเรียนกล่าวถึงทุกข์ทางกายที่เกิดขึ้นเนื่องจากความยากจนมากที่สุด คือ การขาดอาหาร การที่นักเรียนเอ่ยถึงเช่นนี้เป็นเพราะในชีวิตประจำวันนั้นนักเรียนต้องรับประทานอาหารเพื่อการดำรงชีพ การขาดปัจจัยอย่างอื่นพอขาดได้ แต่ขาดอาหารเมื่อใด ชีวิตก็คงคับสูญ เมื่อเป็นดังนั้นนักเรียนจึงคิดว่าถ้าพวกเขาอยากจน สิ่งที่จะพบจะเป็นสิ่งแรกคือ การอดอาหาร

สำหรับชั้นทุกข์นี้ จากการวิจัยพบว่า

2.1.1 นักเรียนเขียนบรรยายถึง ทุกข์ โดยบอกได้ว่าทุกข์คืออะไร และจะเกิดอะไรขึ้นกับคนที่มีทุกข์ จำนวนร้อยละ 89.25 และมีนักเรียนอีกพวกหนึ่งพวกนี้เขียนบรรยายถึงทุกข์ได้ว่า ทุกข์คืออะไร และจะเกิดอะไรขึ้นกับคนที่มีทุกข์ แต่ความรู้สึกของพวกนี้รู้สึกเฉย ๆ ไม่ยินดียินร้ายต่อความทุกข์ โดยมีความเห็นว่า คนเราเมื่อเกิดมาต้องพบกับความทุกข์ทั้งนั้น จึงเห็นความทุกข์เป็นเรื่องธรรมดา ถ้าทำใจให้เป็นปกติได้ ก็จะไม่กังวลกับความทุกข์เหล่านี้

2.1.2 นักเรียนไม่ได้เขียนถึงทุกข์ นักเรียนพวกนี้ไม่กล่าวถึงความทุกข์ที่เกิดจากความยากจนเลย พวกเขาลงมือทำการแก้ปัญหาเลยทันที มีจำนวนร้อยละ 5.25 เห็นได้ว่านักเรียนพวกนี้ขาดขั้นตอนที่สำคัญของหลักอริยสัจสี่ และการแก้ปัญหาที่ไม่เป็นไปอย่างเป็นกระบวนการ

2.2 ชั้นสมมุติ นักเรียนเขียนถึงสาเหตุที่เกิดความยากจน 5 ประการ คือ เกิดจากตัวเอง เกิดจากบุคคลอื่น เกิดจากสังคม เกิดจากธรรมชาติ และเกิดจาก

การขาดปัจจัยในการประกอบอาชีพต่าง ๆ สาเหตุความยากจนที่นักเรียนเขียนถึงมากที่สุดคือ การที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาล อันเป็นผลทำให้การทำนาประสบความสำเร็จล้มเหลว นักเรียนที่เขียนถึงสาเหตุนี้มีร้อยละ 22.50 การที่นักเรียนเขียนถึงสาเหตุนี้เป็นเพราะว่านักเรียนที่เขียนแก้ปัญหาล้วนเป็นเด็กที่อยู่ในชนบทและบิดามารดามีอาชีพทำนา การทำนาจึงเป็นอาชีพที่สำคัญที่สุดที่พวกเขาจะต้องทำเพื่อการดำรงชีวิต สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำนาคือ น้ำ โดยเฉพาะฝนที่ตกตามฤดูกาล เมื่อขาดน้ำการทำนาย่อมไม่ได้ผลดี ก็จะทำให้ครอบครัวต้องพบกับความยากจน รongลงมากก็เป็นการขาดปุ๋ย การขาดยาปราบศัตรูพืชต่าง ๆ

สำหรับชั้นสมุทัยนี้ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เขียนวิธีการแก้ปัญหาล้วนมี 4 ประเภท คือ

2.2.1 พวกที่ไม่เขียนถึงสาเหตุของปัญหาเลย ร้อยละ 32.00

2.2.2 พวกที่เขียนถึงสาเหตุของปัญหาและแก้ปัญหที่สาเหตุนั้น ร้อยละ 52.62

2.2.3 พวกที่เขียนถึงสาเหตุของปัญหา แต่ไม่แก้ปัญหที่สาเหตุเลย ร้อยละ 10.50

2.2.4 พวกที่เขียนถึงสาเหตุของปัญหา แต่แก้ปัญหที่สาเหตุไม่ครบทุกสาเหตุ ร้อยละ 4.88

แสดงให้เห็นว่า การแก้ปัญหของนักเรียนนั้นมีทั้งแก้ปัญหที่สาเหตุและไม่แก้ที่สาเหตุ รวมถึงการไม่กล่าวถึงสาเหตุ อาจเป็นเพราะว่าความสามารถในการแก้ปัญหของนักเรียนไม่เท่ากัน และนักเรียนไม่คำนึงถึงสาเหตุของปัญหามากนัก คิดแต่เพียงว่าเมื่อยากจนทำอะไรจึงจะทำให้ตนเองและครอบครัวมีฐานะดีขึ้นบ้าง จึงทำให้นักเรียนหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหความยากจน และไม่คิดที่จะแก้ปัญหที่สาเหตุดังกล่าว

2.3 ชั้นนิโรธ ในชั้นนี้พบว่านักเรียนแสดงเจตนาในการแก้ปัญห 2 ประการด้วยกันคือ แก้ปัญหด้วยตนเอง และแก้ปัญหโดยผู้อื่นช่วยเหลือ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนร้อยละ 100 แสดงเจตนาที่จะแก้ปัญหความยากจนด้วยตนเอง คือการนำ

ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา และมีความต้องการที่จะช่วยเหลือตนเอง สำหรับการแสดงเจตนาให้ผู้อื่นช่วยเหลือในการแก้ปัญหานั้น นักเรียนต้องการให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองช่วยเหลือมากที่สุด ร้อยละ 10.00 คือการช่วยในการชลประทาน การทำฝนเทียม การให้คำปรึกษาในการทำนา ส่วนที่รองลงมาคือ ให้อุปการะ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านช่วยเหลือ เป็นที่น่าสังเกตว่า นักเรียนต้องการให้ครูช่วยเหลือน้อยมากคือมีร้อยละ 2.88 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าเด็กตามชนบทส่วนใหญ่มีชีวิตที่สัมพันธ์กับครอบครัวมาก รวมทั้งเพื่อนบ้าน ดังนั้นเมื่อพวกเขามีปัญหาพวกเขาก็จะพยายามให้คนในบ้านและเพื่อนบ้านช่วยเหลือก่อน สำหรับการให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองช่วยเหลือนั้นเป็นเพราะว่านักเรียนมีความคิดว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมีความสำคัญ สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ เช่น ชุกฉุก ลอกคลอง ทำท่อนฝาย เขื่อน และการทำฝนเทียม เป็นต้น ส่วนการที่นักเรียนต้องการให้ครูช่วยเหลือนั้นก็โดยการให้ช่วยเหลือให้คำปรึกษาต่าง ๆ ที่พวกเขามีปัญหา การให้ครูช่วยเหลือจึงน้อยมาก เพราะครูเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษา ไม่ได้เป็นผู้กระทำจริงเหมือนพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านของนักเรียน

จากการที่นักเรียนสามารถแสดงเจตนาที่จะแก้ปัญหาชั้นนิโรธมีจำนวนถึงร้อยละ 100 นั้น อาจเป็นไปได้ว่าคำสั่งที่ผู้วิจัยสั่งให้นักเรียนเขียนเรียงความแก้ปัญหาตอนหนึ่งมีว่า ให้นักเรียนบอกวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งคำสั่งนี้เป็นผลทำให้นักเรียนทุกคนต่างก็พยายามที่จะแสดงเจตนาที่จะแก้ปัญหาทั้งสิ้น ผลจึงปรากฏออกมาว่าการแสดงเจตนาที่จะแก้ปัญหามีครบร้อยละ 100

2.4 ชั้นมรรค ในชั้นนี้แบ่งออกเป็น 8 ทาง คือ

2.4.1 สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) นักเรียนที่เขียนแก้ปัญหาคความยากจนที่เห็นในอริยสัจสี่ คือเห็นว่า ปัญหาคืออะไร เห็นสาเหตุของปัญหา แสดงเจตนาที่จะแก้ปัญหา และหาแนวทางในการแก้ปัญหา ร้อยละ 62.37 เป็นที่น่าสังเกตว่า การเห็นคุณค่าของผู้มีพระคุณ นักเรียนกล่าวถึงร้อยละ 6.00 นับว่าน้อยมาก โดยเฉพาะในสังคมของไทยเรา เรื่องความกตัญญูกตเวทิตะเป็นเรื่องใหญ่ การทดแทนบุญคุณของบุพการีเป็นสิ่งที่ประเสริฐสูงสุด แต่นักเรียนกล่าวถึงน้อยมาก อาจจะเป็นเพราะนักเรียนคิดที่จะแก้ปัญหาให้ตนเองมากเกินไป

2.4.2 สัมมาสังกัปปะ (คำวิชอบ) จากการวิจัยพบว่า นักเรียน ร้อยละ 100 ต่างก็เขียนถึงหมวดนี้ นักเรียนทุกคนเมื่อพบกับปัญหาความยากจนทุกคนต่าง ก็คิดที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจนนี้ จากข้อเขียนแก้ปัญห ของนักเรียนทุกคนจะเห็นได้ว่า นักเรียนต่างก็พยายามคิดหาแนวทางต่าง ๆ ที่จะมาแก้ ปัญหาความยากจน ทุกคนคิดตั้งใจที่จะทำความดีเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญห ไม่มีนักเรียน คนใดเลยที่ท้อแท้ต่อปัญหา และไม่คิดที่จะแก้ปัญห

2.4.3 สัมมาวาจา (วาจาชอบ) จากการวิจัยพบว่า นักเรียน เขียนแก้ปัญหความยากจนโดยใช้วาจาของตนให้เป็นประโยชน์ในกาที่จะแก้ปัญห ร้อยละ 10.50 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในทางให้คำแนะนำผู้ปกครองเกี่ยวกับการวางแผน ครอบครัว การแนะนำเพื่อนบ้านให้ช่วยกันซุกซุดออกคลอง ทำทำนบต่าง ๆ รวมถึงการ ให้คำแนะนำให้ครอบครัวเลิกในสิ่งที่เป็นอบายมุขต่าง ๆ รวมทั้งคำพูดที่ก่อให้เกิดการ ประสานสามัคคีของคนในหมู่บ้าน การพูดจริง คำพูดที่อ่อนหวาน ซึ่งคำพูดต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถทำให้แก้ปัญหความยากจนได้ ขอให้เป็นคำพูดที่เป็นประโยชน์จริง ๆ เท่านั้น

2.4.4 สัมมากัมมันตะ (การงานชอบ) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนร้อยละ 100 ต่างคิดที่จะประกอบความดีทั้งสิ้น ไม่มีใครกล่าวถึงเลยว่าจะแก้ ปัญหาความยากจนโดยการประพฤติในทางที่เสื่อมเสีย ทุกคนต้องการทำความดีเพื่อแก้ ปัญหาความยากจนทั้งสิ้น แนวทางการแก้ปัญหข้อนี้อาจเป็นเพราะว่าประเทศไทยเรา เป็นเมืองพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนประกอบแต่ความดี และ แม้แต่รัฐบาลของเราทุกยุคทุกสมัยต่างก็มีคำขวัญเน้นให้ทุกคนทำความดีทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ นักเรียนจึงเขียนแก้ปัญหโดยการ เน้นการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่จะประกอบความดี ทั้งหมด

2.4.5 สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) จากการวิจัยพบว่า นักเรียน มีความต้องการที่จะหาเลี้ยงชีพในอาชีพที่สุจริต มีจำนวนถึงร้อยละ 97.62 และนักเรียน ยังกล่าวด้วยว่า เมื่อเป็นนักเรียนก็ควรที่จะต้องขยันเรียน ร้อยละ 34.75 ข้อสังเกต ประการหนึ่งของสัมมาอาชีวะคือ นักเรียนเขียนแก้ปัญหขั้นนี้ไม่ครบร้อยละ 100 ขาดไป ร้อยละ 2.38 ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่านักเรียนร้อยละ 2.38 นี้หาทางแก้ปัญหโดยไม่

เอยถึงการประกอบอาชีพ แต่การแก้ปัญหาเป็นไปในทางให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขความยากจนต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การใช้วาจาเพื่อแก้ปัญหานั้นอาจจะได้ผลหรือไม่ได้ผลก็ได้ แต่ถาหากประกอบอาชีพแล้วจะได้ผลในการแก้ปัญหามากกว่า

2.4.6 สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนร้อยละ 100 ต่างก็มีความเพียรและความพยายามในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนทั้งสิ้น การที่การทำงานทั้งหลายทั้งปวงจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยความเพียรทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า บุคคลล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร การที่นักเรียนทุกคนจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้นั้นต้องอาศัยความเพียร ซึ่งเป็นตัวก่อให้เกิดพลังผลักดันการทำงานต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จได้

2.4.7 สัมมาสติ (ระลึกชอบ) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนเขียนแนวทางในการแก้ปัญหามวคติน้อยที่สุด คือร้อยละ 15.87 อาจจะเป็นเพราะว่ามวคตินี้ยากที่จะปฏิบัติ เพราะเป็นเรื่องของจิตใจ การรู้ตัวเองต่าง ๆ ว่ามีความรู้สึกอย่างไรสบาย ไม่สบาย เฉย ๆ ผ่องใส เศร้า ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากพอสมควรที่เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะระลึกได้ขนาดนั้น

2.4.8 สัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ) จากการวิจัยพบว่า จำนวนนักเรียนที่เขียนแนวทางการแก้ปัญหาในชั้นนี้คือ การทำจิตใจให้มั่นคง แน่วแน่ ตั้งมั่น ร้อยละ 16.25 โดยกระทำจิตใจตนให้สงบ คิดว่าปัญหาต่าง ๆ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้น ต้องเกิดขึ้นเป็นของธรรมดา เมื่อเกิดขึ้นก็ไม่ท้อแท้ใจหรือกังวลใจ ทำให้ใจให้เกิดความสงบ และเกิดขันติ (ความอดทน) และคิดที่จะหาทางต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ต่อไป

3. จากการวิจัยพบว่า นักเรียนได้เขียนถึงแนวทางการแก้ปัญหาคความยากจนไว้มาก ร้อยละ 59.50 เขียนว่า การแก้ปัญหาคความยากจนนั้นต้องขยันทำงาน มีมานะอดทน ซึ่งนับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุดที่สุด เพราะความขยันขันแข็งเป็นบ่อเกิดให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี คนเราทุกคนเกิดมาต้องทำงาน คนที่เกียจคร้านคือคนจน คนที่ขยันไม่มีใครเลยที่จะยากจน นอกจากนั้นนักเรียนร้อยละ 45.38 กล่าวว่า การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการช่วยเหลือครอบครัวได้ทางหนึ่ง โดยการทำงานหาเงิน

เล็ก ๆ น้อย ๆ การรับจ้างหรือการปลูกผักสวนครัวต่าง ๆ เพราะการที่ครอบครัวจะหลุดพ้นจากความยากจนได้นั้นคนในครอบครัวจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แนวทางการแก้ปัญหาของนักเรียนที่มีลักษณะเด่น ได้แก่ การวางแผนครอบครัว เพื่อแก้ปัญหาค่าความยากจน นักเรียนร้อยละ 15.62 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีบุตรมากทำให้ยากจน และการที่จะชะลอการมีบุตรมากก็ต้องอาศัยวิธีการวางแผนครอบครัว ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายมีอัตราการเกิดของประชากรสูง¹ ประเทศไทยก็อยู่ในกลุ่มของประเทศเหล่านี้ด้วย อัตราการเกิดของพลเมืองสูงขึ้น ๆ โดยที่เนื้อที่ทำการผลิตสิ่งอุปโภคบริโภคมีอัตราลดน้อยลงเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่เด็กนักเรียนในปัจจุบันต่างก็มีความรู้ในด้านการวางแผนครอบครัว มีนักเรียนร้อยละ 0.12 ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหามีบุตรมากกว่า ควรที่ประเทศไทยควรจะทำตัวอย่างเหมือนประเทศญี่ปุ่น ครอบครัวของชาวญี่ปุ่นถ้ามีบุตร 1 หรือ 2 คน รัฐบาลจะรับภาระเลี้ยงดูให้การศึกษา แต่หากครอบครัวใดมีบุตรเกิน 2 คน รัฐบาลก็จะช่วยเหลือเพียง 2 คนแรกเท่านั้น จึงเป็นการสมควรที่ประเทศไทยควรจะมีปฏิบัติบ้างเพื่อลดจำนวนประชากรให้น้อยลง เพราะในปัจจุบันประชากรของไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจนน่าวิตก

แนวทางการแก้ปัญหาที่น่าสนใจที่นักเรียนเสนอมาคือ ต้องการที่จะให้รัฐบาลเข้ามาช่วยส่งเสริมการทำนา โดยช่วยในรูปของการจัดโครงการชลประทาน ร้อยละ 8.25 การทำฝนเทียม ร้อยละ 5.12 การให้ปุ๋ย ร้อยละ 11.88 การให้ยาปราบศัตรูพืช ร้อยละ 4.25 และการให้เกษตรกรตำบลหรือเกษตรกรอำเภอให้คำปรึกษาในการทำนา ร้อยละ 1.12 แนวทางการแก้ปัญหาค่าความยากจนนี้ดีมาก เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้การทำนา ขาดเงินที่จะจัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ขาด

¹ศิริพันธ์ กาวรทวิวงษ์, ประชากรศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: วิกตอรีการพิมพ์, 2524), หน้า 8.

ที่ทำกินเป็นของตนเอง ขาดน้ำ น้ำท่วม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้รัฐบาลมีโครงการที่จะช่วยเหลืออยู่แล้ว โดยเฉพาะการจัดเครื่องสูบน้ำ การขุดคลองคลอง การทำฝนเทียม เป็นต้น มีนักเรียนร้อยละ 0.50 เขียนว่า การแก้ปัญหาฝนไม่ตกตามฤดูกาลนั้นควรจะทำกรແ່ງແມງຂອຝນ ກວມເຂື່ອນໃນຄວາມຄິດເຄົາ ໆ ເຊັ່ນນີ້ຍັງມີຢູ່ໃນສະໝຸດທົ່ວໄປ ຈຶ່ງນຳຈະໄດ້ໝົດໄປນານແລ້ວ ການແກ້ບັນຫາຝນໄມຕັກຕາມຄູຄາລຄວງຈະຂອຝນເຕີມຈາກທາງຮຽບາລມາກວ່າ

แนวทางการแก้ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่นักเรียนเขียนมาคือ พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ ร้อยละ 0.75 โดยนักเรียนกล่าวว่า สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมีมากมายที่จะนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการประหยัดได้ เช่น ฝักนึ่งตามคลอง ฝักตำลึงตามไร่ หรือฝักต่าง ๆ ที่เกิดเองตามธรรมชาติ นอกจากจะเก็บรับประทานเองแล้วยังสามารถนำไปขายหาเลี้ยงชีพได้ด้วย

แนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วมที่ทำมาหากินทำให้ชาวในนาเสียหาย นักเรียนเสนอแนวทางการแก้ไขว่า ไม่ควรที่จะตัดไม้ทำลายป่า ร้อยละ 0.88 พยายามปลูกป่าเพื่อป้องกันน้ำท่วม ร้อยละ 1.12 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าไม่ได้ดีว่า ป่าไม้นั้นนอกจากจะทำให้ฝนตกตามฤดูกาลแล้ว ยังช่วยซึมซับและสกัดกั้นน้ำป่าที่ไหลบ่าออกมาจากป่าได้ เป็นการลดอุทกภัยให้บรรเทาเบาบางลง และตรงกับนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันที่ให้ประชาชนช่วยกันสงวนป่าและปลูกป่าให้เพิ่มมากขึ้น

นักเรียนเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการขาดปุ๋ยไว้คือ ร้อยละ 5.88 เสนอว่า เมื่อว่างจากการทำนาควรปลูกพืชหมุนเวียน ร้อยละ 5.88 กล่าวว่า ควรปลูกพืชคลุมดิน ร้อยละ 2.25 เสนอว่า ควรทำปุ๋ยหมักขึ้นใช้เอง นับว่าแนวทางการแก้ปัญหาคง ๆ ที่กล่าวมาดีมาก เพราะในการทำนาแต่ละปีชาวนาไม่ได้ทำนาทุกเดือน แต่จะมีช่วงที่เว้นว่างจากการทำนา ช่วงนั้นสมควรที่จะปลูกพืชตระกูลถั่ว หรือพืชผักอื่น ๆ ที่เห็นสมควร เมื่อเก็บผลแล้วก็ไถกลบกลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติ จากการใช้แนวทางนี้แก้ปัญหาแสดงว่านักเรียนปัจจุบันมีความรู้ด้านเกษตรกรรมดี สามารถนำความรู้ด้านนี้มาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผืนนาที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นประโยชน์ได้

แนวทางการแก้ปัญหาที่น่าสนใจมากอีกเรื่องหนึ่งคือ การจัดตั้งสหกรณ์ชาวนา เพื่อช่วยเหลือชาวนาค่ายกัน นักเรียนร้อยละ 0.25 เสนอแนวทางการแก้ปัญหานี้ และ ร้อยละ 0.50 เสนอว่า การขายผลผลิตไม่ควรจะขายผ่านพ่อค้าคนกลาง เพราะจะได้ ราคาที่ไม่ยุติธรรม จากแนวทางการแก้ปัญหานี้จะเห็นได้ว่านักเรียนในปัจจุบันแม้จะน้อย ไปหน่อยแต่ก็มีความรู้ในด้านการจัดสหกรณ์เพื่อควบคุมการขายผลผลิตให้อยู่ในราคา ที่ยุติธรรม การจัดหาตลาดการค้า การช่วยเหลือบริการควนต่าง ๆ การปันผล เป็นต้น ซึ่งตรงกับนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันที่ส่งเสริมให้เกษตรกรทั้งหลาย รวมกลุ่มกันจัด ตั้งสหกรณ์ขึ้น โดยดำเนินการโดยชาวนาค่ายกันเอง และตัดปัญหาด้านการขายให้หมดไป

แนวทางการแก้ปัญหาที่ออกจะน่าเป็นห่วงและน่าวิตกคือ การละทิ้งที่อยู่เข้าไป แสวงหางานทำในกรุงเทพมหานคร นักเรียนร้อยละ 1 เขียนแนวทางการแก้ปัญหาว่า เมื่อ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้วจะออกไปหางานทำในกรุงเทพมหานคร นับว่าเป็น เรื่องที่น่าห่วง เพราะจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจพบว่า เด็กชาย หญิงที่ฉลาดและมีการศึกษามักจะละทิ้งนำเข้าสู่เมือง¹ การที่เด็กจะอพยพเข้ามาหางาน ทำในกรุงเทพฯ นอกจากจะสูญเสียทรัพยากรของท้องถิ่นแล้ว ยังอาจจะมีปัญหาในด้านการเอารัดเอาเปรียบแรงงานอีกด้วย ปัจจุบันรัฐบาลพยายามสกัดกั้นผู้อพยพเหล่านี้ โดยการจัดโครงการสร้างงานในชนบท (ก.ส.ช.) ให้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนา ท้องถิ่นทุกตำบลทั่วประเทศเพื่อให้คนท้องถิ่นมีงานทำ และไม่คิดที่จะอพยพเข้าไปหางาน ทำในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดใหญ่ ๆ อีกต่อไป

ในประเด็นเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน จะเห็น ได้ว่า นักเรียนร้อยละ 62.37 แสดงขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการครบตาม หลักอริยสัจสี่ คือสามารถเข้าใจความหมายของปัญหา รู้สาเหตุของปัญหา แสดงเจตนา ในการแก้ปัญหา และแสดงแนวทางในการแก้ปัญหา นับว่าการเรียนการสอนในระดับ

ประถมศึกษาปัจจุบันยังปรากฏผลต่อชีวิตประจำวันอยู่บ้าง แต่ก็ยังมีนักเรียนอีกร้อยละ 37.63 ที่ไม่สามารถแก้ปัญหาครบ 4 ขั้นตอน จึงเป็นเรื่องที่ครูจำเป็นต้องสอนให้นักเรียนได้พยายามแก้ปัญหาได้อย่างถูกวิธี และสอนกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อให้แก้ปัญหาได้ตรงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ในข้อที่ว่าให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

นักเรียนส่วนใหญ่เขียนแสดงว่าเข้าใจลักษณะและความหมายของทุกซ์ เขียนถึงทุกซ์ร้อยละ 10.75 นอกจากนั้นนักเรียนร้อยละ 32.00 ไม่เขียนถึงสาเหตุของความทุกซ์นั้น ที่เป็นเช่นนั้นอาจจะเป็นเพราะว่าเด็กยังขาดทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาอีกมาก คือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น นักเรียนก็จะแก้ปัญหาโดยทันที ไม่มีการไตร่ตรองว่าจะไรคือสาเหตุของปัญหานั้น ๆ และก็ไม่ว่า ความยากจนทำให้เกิดทุกซ์ได้อย่างไร การที่นักเรียนไม่เขียนถึงสาเหตุของปัญหา จึงทำให้การแก้ปัญหาไม่ถูกจุดหลักการของการแก้ปัญหาที่ถูกต้องคือ การแก้ที่สาเหตุ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ครูควรจะได้ฝึกสอนกระบวนการแก้ปัญหาให้มาก ๆ โดยเฉพาะการสอนแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่นั้น ครูควรจะเน้นการสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการหาสาเหตุของปัญหาให้มาก เพราะเมื่อพบสาเหตุแล้วการดำเนินการแก้ปัญหาก็จะเป็นไปด้วยดี วิธีสอนให้นักเรียนฝึกฝนกระบวนการแก้ปัญหานั้น อาจใช้วิธีการทางพุทธศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการสอนแบบสืบสวนสอบสวน โดยเน้นทักษะของการแก้ปัญหาทุกซ์ขั้นตอนในการสอนทุกวิชา

นักเรียนร้อยละ 100 แสดงเจตนาในการแก้ปัญหาคด้วยตนเองมากกว่าที่จะให้ผู้อื่นช่วยเหลือ ซึ่งตรงกับสภาวะการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน อันได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจสังคม และการเมือง ที่รุมเร้าเข้ามา อันเป็นผลให้คนเราต้องช่วยเหลือตนเองทั้งสิ้น พระพุทธองค์ยังทรงสั่งสอนพุทธสาวกทั้งหลายว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน เมื่อนักเรียนแสดงเจตนาในการแก้ปัญหาคด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง จึงเป็นเรื่องที่น่ายินดี และครูเองก็ควรจะสอนและย้ำอยู่เสมอว่า ไม่มีใครที่จะช่วยเหลือเราได้ดีที่สุดในนอกจากตัวของเรา

นักเรียนร้อยละ 100 เขียนแนวทางแห่งการแก้ปัญหา คือชั้นมรรค หมวด สัมมาสังกัปปะ (คำวิชอบ) สัมมากัมมันตะ (การงานชอบ) และสัมมาวายามะ (เพียรชอบ) เป็นเพราะว่าแนวทางการแก้ปัญหาทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กัน คือ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น นักเรียนทุกคนต่างก็คิดที่จะต่อสู้บรรเทา (สัมมาสังกัปปะ) พยายามกระทำในสิ่งที่ดี (สัมมากัมมันตะ) และต้องใช้ความเพียรพยายาม (สัมมาวายามะ) การแก้ปัญหานั้นจึงจะลุล่วงไปด้วยดี สำหรับทางด้านสัมมาอาชีวะนั้น นักเรียนร้อยละ 97.62 มีความเห็นว่า การหาเลี้ยงชีพที่สุจริตยอมแก้ปัญหาความยากจนได้ ซึ่งตรงกับหลักสูตรพุทธศักราช 2521 ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนไปแล้วนำไปประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้มีกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพให้นักเรียนได้เรียนแล้ว ยังมีงานเลือกให้นักเรียนเลือกเรียนอีกด้วย เป็นการสนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ปัจจุบันยังมีโรงเรียนอีกมาที่ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนในวิชาเลือกที่ตนถนัด แต่กลับไปบังคับให้เด็กเรียนวิชาภาษาอังกฤษหมดทุกคน ซึ่งนับเป็นเรื่องที่น่าหนักใจในวงการศึกษของเรา และอาจเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารและบริการหลักสูตรที่ไม่ตรงเป้าอีกด้วย

แนวทางแก้ปัญหาที่นักเรียนเขียนถึงน้อยที่สุดคือ สัมมาสติ ร้อยละ 15.87 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าเป็นแนวทางแก้ปัญหาที่ยากสำหรับเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การเรียนการสอนจริยศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถฝึกให้นักเรียนสามารถใช้สติและสมาธิในการแก้ปัญหาได้ จริยศึกษาเป็นวิชาที่สอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ครูควรจะได้ทำการฝึกเด็กให้เข้าใจในสิ่งที่เขาจะกระทำลงไป ให้รู้ตัวก่อนว่าเมื่อทำไปแล้วมีผลดีผลเสียอย่างไร กรณีที่เด็กยากจนมีเงินจำกัด จำเป็นเหลือเกินที่เด็กจะต้องใช้เงินให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ครูผู้สอนควรจะได้ฝึกเด็กให้ระลึกรู้ตัวเองเสมอว่า อะไรคือสิ่งจำเป็นของชีวิตมากที่สุด เพื่อที่เด็กจะได้รู้และใช้ในสิ่งที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เมื่อเด็กรู้ตัวเอง รู้สติเขาก็จะเกิดสมาธิ มีจิตใจมั่นคง แน่วแน่ ตั้งมั่น เป็นอย่างดี

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากจำนวนตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 800 คน มีนักเรียนเพียง 3 คนเท่านั้นที่เขียนแก้ปัญหาคความยากจนทุกชั้นตอนของอริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย

นิโรธ มรรค ไค้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวาชามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแก้ปัญหา อยู่ในชั้นสูงมาก การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อนักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ก็ขนาดนี้อาจจะมีผลถึงอนาคตของนักเรียนก็ได้ คือ เมื่อนักเรียนโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่เขาอาจจะเป็นผู้แก้ปัญหาได้ก็ ซึ่งนอกจากจะแก้ปัญหาค้าง ๆ ให้กับตนเองและครอบครัวแล้ว ยังอาจเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาของสังคมก็ได้ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่ครูควรส่งเสริมการสอนแก้ปัญหาให้กับนักเรียนเหล่านี้ให้มาก ๆ และครูเองก็น่าจะ ต้องติดตามผลว่าอนาคตของนักเรียนทั้งสามคนนี้จะ เป็นเช่นไร

ผลการวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นว่า ขั้นตอนการแก้ปัญหาคตามหลักอริยสัจสี่และหลักธรรมของพุทธศาสนานั้นช่วยให้นักเรียนสามารถนำผลการเรียนรู้ไปใช้ได้ดีในชีวิตประจำวัน พุทธศาสนามีความทันสมัย มีความเป็นวิทยาศาสตร์ และสามารถนำสัจธรรมมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ ครูจึงควรศึกษาหลักอริยสัจสี่นี้ให้เข้าใจองแท้ และปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนตลอดไป

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน

1. จัดสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาในชั้นเรียน ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง บ่อย ๆ พยายามให้เด็กค้นพบวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ครูไม่ใช่ผู้บอก แต่เป็นเพียงผู้แนะนำและให้คำปรึกษาเท่านั้น
2. ควรส่งเสริมการสอนแบบแก้ปัญหา โดยสอดแทรกการสอนโดยวิธีการแก้ปัญหาเข้าไปในทุกกลุ่มประสบการณ์

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจจะทำวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

1. หากจะมีการวิจัยแนวนี้ต่อไป ควรลดจำนวนตัวอย่างประชากรลง

2. ควรศึกษาถึงทักษะการใช้ภาษาของตัวอย่างประชากรที่ว่า มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการแก้ปัญหหรือไม่
3. ตัวอย่างประชากรควรอยู่ในโรงเรียนขนาดใกล้เคียงกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย